

Vogelbalans, een nieuwe graadmeter

■ Hoe gaat het met de vogels, met de natuur of met het milieu in Nederland? De vraag is gemakkelijk gesteld, maar het antwoord..... De afgelopen jaren zijn uitgebreide overzichten verschenen over het wel en wee van vogels, van de natuur of het milieu in Nederland. Het ligt in de bedoeling deze overzichten met enige regelmaat, soms jaarlijks, bij te werken. Je kunt je vragen stellen over nut en noodzaak van dergelijke overzichten en de frequentie ervan, maar feit is dat ze op een vereenvoudigde manier uitgebreide gegevens samenvatten, iets waaraan behoefte bestaat. SOVON-gegevens worden al enkele jaren verwerkt in de Natuur- en milieubalans. Dit jaar is daar de door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) ontwikkelde Vogelbalans bij gekomen (zie box).

Door de Vogelbalans direct na het broedseizoen te schatten krijgen we een snelle indruk van de broedvogelstand in het lopende jaar. Waarom is zo'n snelle rapportage nodig? Volledig gecontroleerde broedvogelgegevens (BMP en LSB) komen op zijn vroegst twee jaar na dato op papier. Een deel van de formulieren arriveert netjes op tijd, een ander deel ook niet. Het controleren, vertoetsen en analyseren van de gegevens kost eveneens de nodige tijd. Het tijdstip van publicatie kan met veel kunst- en vliegwerk misschien een jaar naar voren worden geschoven, maar meer lukt waarschijnlijk niet. Gepubliceerde broedvogelgegevens zijn dus zelden zeer actueel.

Met de schatting van de Vogelbalans wordt getracht om al aan het eind van het broedseizoen een grove indicatie te geven van de ontwikkeling van bepaalde broedvogelgroepen.

Dit kunnen bijvoorbeeld water- en moerasvogels zijn of bosvogels, maar ook vogels van de Rode Lijst. Van een heleboel vogelsoorten hebben we bij SOVON reeds in juni-augustus aardig in de gaten of het een goed of slecht jaar was. "Veel Appelvinken dit jaar, bijzonder weinig Fluiters, Buizerden doen het slecht, waar zijn de Meerkoeten, overal Kwartels of Nachtzwaluwen", dat soort kreten gonst door de wandelgangen wanneer telefoontjes en formulieren binnenstromen.

De waarden van de vogelbalans zijn voor de periode 1990-98 berekend op basis van uitkomsten van het BMP en LSB. Voor de schatting voor 1999 is dankbaar gebruik gemaakt van de ervaringen van een groot aantal waarnemers.

Met het BMP en de daarbij horende indexen gaan we natuurlijk gewoon door. Het BMP levert per soort

De Vogelbalans geeft aan welk percentage van de soorten (totaal of per groep) is af- dan wel toegenomen ten opzichte van een te kiezen basisjaar. Er bestaat een verband tussen de waarde van de vogelbalans en de gemiddelde index van dezelfde groep. De gemiddelde index kan echter alleen berekend worden aan de hand van tellingen in een groot aantal gebieden. Daardoor is deze index pas in het voorjaar van het volgende jaar beschikbaar. Het blijkt echter ook goed mogelijk om de vogelbalans in te schatten aan de hand van indrukken (of eerste resultaten) van ervaren waarnemers. Dit laatste maakt het mogelijk reeds aan het eind van het broedseizoen voorlopige waarden te geven. De vogelbalans is berekend op basis van alle 158 soorten met meer dan 100 broedparen. Als basisjaar is 1990 aangehouden. Dat is een geschikt jaar, onder andere omdat het weinig opvallende uitschieters kende. Voorts is ervan uitgegaan dat een soort is toegenomen of afgenomen, wanneer het aantal broedparen met ten minste 20% is toegenomen resp. afgenomen. De index is dan groter dan 120, resp. kleiner dan 80. De vogelbalans is dus het percentage van een groep dat ten opzichte van 1990 met ten minste 20% is toegenomen, minus het percentage soorten van diezelfde groep dat ten opzichte van 1990 met ten minste 20% is afgenomen

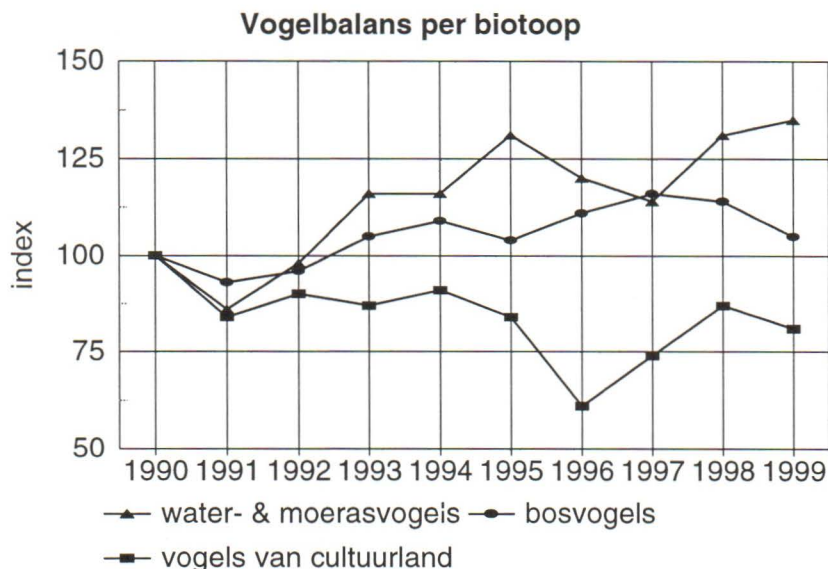
harde informatie over aantalsveranderingen per regio, landschapstype enz. Gegevens die zich voor velerlei analyse lenen. Met de Vogelbalans wordt een beeld verkregen van de ontwikkeling van vogelgroepen, en dat al meteen na het broedseizoen.

Toelichting grafiek

Misschien heeft u tijdens een treinreis begin september verbaasd opgekeken toen u de gratis Metro-krant opensloeg. In het 'grafieken-hoekje' linksonder op de voorpagina stond immers een grafiek over broedvogels. Een toelichtende tekst willen we u niet onthouden.

1999: topjaar voor water- en moerasvogels.

Van de 49 soorten water- en moerasvogels zijn er sinds 1990 24 in aantal toegenomen, 18 min of meer gelijkgebleven en 7 afgenomen. Negatieve invloeden als gevolg van koud winter-

Figuur 1. Ontwikkelingen van drie vogel(biotoop)groepen in de jaren 1990-99 volgens de vogelbalans.

Dodaars goed gedaan (A.C. Zwaga)

weer (1991, 1996, 1997) en droogte (1996, 1997) zijn goed herkenbaar, net als de positieve invloeden van natigheid (1995, 1998, 1999). De gestage toename over de gehele periode is deels een gevolg van natuurontwikkeling in waterrijke gebieden.

In 1999 heeft vooral de Dodaars het goed gedaan. In de Oostvaardersplassen en het Lauwersmeer werden honderden paren gemeld en in vennen in Hoog-Nederland, die enkele jaren geleden soms nog droog stonden, ging de soort eveneens flink vooruit.

Flinke terugval bosvogels

Onze bossen worden ouder en gevarieerder. Daardoor nemen veel soorten bosvogels al jarenlang gestaag in aantal toe. In 1999 laat de Vogelbalans echter een verassend grote terugval van bosvogels zien. Vooral insectenetters deden het slecht. Vermoedelijk komt dit deels door de regenrijke zachte winter. Veel insectensoorten zijn namelijk beter bestand tegen droge kou dan tegen natigheid. Is het winterhalfjaar nat, dan worden veel eieren en larven van insecten aangetast door schimmels. De indruk bestaat dat er vooral aan het begin van het broedseizoen weinig insecten waren. Tot de verliezers behoren verschillende mezensoorten. Niet alleen het aantal broedparen was relatief laag, maar uit nestkastcontroles blijkt bovendien dat er erg weinig jongen zijn grootgebracht.

Kommer en kwel op boerenland

Vogels van het cultuurland hebben te lijden van intensivering van de landbouw. Deze soortgroep telt al decennia lang meer verliezers dan winnaars. Tot de grote verliezers sinds 1990 behoren niet alleen de inmiddels zeldzame Kemphaan, maar ook eertijds gewone soorten als Patrijs en Veldleeuwerik.

*Arend van Dijk (SOVON) &
Roel Meijer (CBS)*

Groninger Wadvogelgors; regionale mijlpaal

In de Nederlandse Waddenzee wordt het leeuwendeel van het telwerk door georganiseerde telgroepen opgepakt en uitgevoerd. De pas opgerichte Wadvogelwerkgroep van de vereniging Avifauna Groningen beschikte over een goudmijn aan boeiend cijfermateriaal van de zoute kusten van Groningen. Een groot aantal mensen heeft een bijdrage geleverd aan het tot stand komen van dit prachtig uitgevoerde, extra dikke nummer van de Grauwe Gors, met Klaas van Dijk als stuwende kracht.

Deze speciale Wadvogelgors opent met een bijdrage over de vele misstanden die door leden van Avifauna zijn vastgesteld. Zij leggen in klip en klare taal uit wat er aan de Groninger Noordkust kan verbeteren. In een bijdrage van één van de vroegere bewakers van Rottumeroog wordt uitgelegd wat het ornithologische en landschappelijke belang is van ons meest oostelijke Waddeneiland en het nabijgelegen Zuiderduin. Vogelkundig een gebied met veel hoogtenpunten en het emotionele geharrewar over het krampachtige behoud van Rottumeroog wordt met deskundige argumenten in een helder daglicht gesteld.

Bijzonder is de bijdrage van de kopman van de Utrechtse ploeg die sinds een paar jaar het relatief onbekende Simonszand heeft geteld. In dit eerste ornithologische geschrift ooit over deze zandplaat wordt uit de doeken gedaan waarom dit soort dynamische gebieden zo verschrikkelijk belangrijk is voor overtuigende steltlopers.

Een belangrijke bijdrage wordt door een aantal prominente leden van de legendarische Dollardtelgroep geschreven. Meer dan 25 jaar telwerk in handzame grafieken samengevat en de relatie schonere Dollard en de verbeterde waterkwaliteit fraai onderschreven.

Van belang is ook de bijdrage over het traject tussen Lauwersmeer en Eemshaven, voor veel soorten van de Oost-Atlantische trekroute van wezenlijk belang. De laatste bijdrage handelt over een steekproefgebied bij Noordpolderzijl waar 85 tellingen uit de periode 1995-98 op rij worden gezet.

Dit themanummer verdient een eervolle plek in de kasten van liefhebbers van getijdengebieden (en dat zijn we toch allemaal?) en is alleen al vanwege de fraaie foto's van Hans Hut meer dan de moeite waard.

Te bestellen door overmaking van f20,- (incl. porto) op gironummer 2015418 t.n.v. de Penningmeester Avifauna Groningen, Eelde.